

Незнікомае святло

У мінулым, 2012 годзе, пабачыла свет новая кніга Алеся Пісьмянкова, мастака адметнага лірычнага тэмпераменту і пазнавальнага почырку. Зборнік выбраных вершаў і эсэ “Не знікай”, падрыхтаваны Аленай Пісьмянковай, стаў сведчаннем таго, што жыццё выдатнага паэта, прынамсі, літаратурнае, працягваецца – у пранікнёных, вартых захаплення творах. Кніга папоўніла каштоўны, але ў параўнанні з равеснікамі-калегамі па літаратурным цэху невялікі набытак гэтага аўтара. Па трапным выказванні А. Марціновіча, “пісаў ён мала, але грунтоўна. Быццам адразу збіраў выбранае”. Відаць, таму і няма ў А. Пісьмянкова выпадковых, “прахадных” вершаў, з самага пачатку яго тэксты вызначаліся шчырымі, непасрэднымі інтанацыямі, маляўнічай вобразнасцю, “тэхнічнай” дасканаласцю і вытанчанасцю. Творы лірычных зборнікаў “Белы камень” (1983), “Чытаю зоры” (1988), “Планіда” (1994), “Вершы” (1997) адпавядаюць высокаму эстэтычнаму ўзроўню. Найбольш яркія вершы ўвайшлі ў выбранае – зборнік прысвечаных малой радзіме твораў “Журавель над студняй” (1998) і том “Я не памру, пакуль люблю” (2000). Бацька двух сыноў, А. Пісьмянкоў вядомы і як аўтар вершаў і казак для дзяцей, сабраных у кнігах “Заўзятары” (1993), “Ласуны-веселуны” (1997), “Мы з братам” (2003). Лірычныя творы, эсэ, успаміны, а таксама згадкі пра самога паэта склалі пасмяротную кнігу А. Пісьмянкова “Думаць вершы...” (2005).

Імя А. Пісьмянкова ў аматараў слоўнага мастацтва нярэдка асацыюецца з яго радзімай – усходняй Магілёўшчынай, рэчкай Бесядзь. Творчасць паэта без перабольшвання можна лічыць трапяткім прызнаннем у любові роднаму краю. У мастацка-вобразным свеце яго лірыкі галоўнае месца займае Бесядзь – ягоная, асабістая, навакольная вёскі Бялынкавічы, Канічы, Вялікі Бор, Белы Камень... На працягу ўсяго паэтычнага шлягу А. Пісьмянкоў “чытае тапаніміку” родных мясцін, адкрывае іх наноў. Пры відавочнай “закаханасці” ў малую радзіму паэт выказвае свае пачуцці стрымана, і гэта ўспрымаецца як сведчанне іх сапраўднасці. У пісьмянкоўскім вершы за знешняй строгаасцю радка і нешматслоўнасцю хаваюцца ўзвышаная ўсхваляванасць, унутраная экспрэсія. Творы вызначаюцца адметнай, песеннай, рытміка-інтанацыйнай арганізацыяй, моўнай мелодыкай: “Ты адбі мне тэлеграму, / Што і ў нашай старане / Ў ціхай вёсцы Белы Камень / Выпаў белы-белы снег. / Вёсак многа. Ёсць другія. / Ў вёсках нашы карані. / У мяне не настальгія – / Проста сум па чысціні” (“Ты адбі мне тэлеграму...”). Пры апісанні роднага пейзажу мастак аддае перавагу празрыстым, акварэльным фарбам, вельмі часта выкарыстоўвае белы колер, што традыцыйна сімвалізуе чысціню і святасць. Адною з яго найбольш любімых паэтычных карцін з’яўляецца заснежаны зімовы краявід (“Пагодліва й марозна...”, “Зімовая казка”, “Чыстае”, “Зіма”).

“Любоў вялікая” да Радзімы ў А. Пісьмянкова неадлучная ад любові да знаёмых з дзяцінства мясцін, да блізкіх, дарагіх людзей – землякоў, родных і ў першую чаргу да маці. Вобраз маці прысутнічае і ў ранняй лірыцы паэта, але ключавым, канцэптуальна значным ён становіцца ў творах апошніх гадоў: “Малюю – / Мілую / Радзіму малую: / Закутую рэчку, / Лясное мястэчка. / Малюю старанна / Сярэбраны ранак, / Сасоннік, алешнік, / Рабіну, канешне ж, / З адвечнай самотай / На сінім сумёце. / Вось дом / Пад бярозай, / Вось дым / На марозе, / Вось след / Каля брамы: / МАМА...” (“Бялінкавічы”). Пасля смерці самага блізкага чалавека паэтам авалодваюць горыч і смутак – асірацелы лірычны герой многіх вершаў не мае душэўнага апірышча, востра адчувае ўласную адзіноту (“Папрок”, “Прыезджай”, “Ноч, поўня”, “Дом і дым”). “Эх, маці, маці, / Як пуста ў хаце! / Куды ні глянеш – / Душу параніш. / Як адзінока / Пад поўні вокам, / Як невыносна!” (“Ноч, поўня”). Параненая, надламана душа знаходзіць часовае збавенне толькі ў снах, пераносячыся ў “шпаком разбуджанае ранне”, “бацькам выбелены сад”, у якім шчыруе жывая, усмешлівая матуля (“Настальгія па ідыліі”). Аднак “вярнуць той кадр назад”, аднавіць разбураную ідылію немагчыма.

У лірыцы паэта атрымлівае ўвасабленне і развіццё матыў вяртання на радзіму і ў сувязі з ім – матыў душэўнай раздвоенасці. Адным з першых праблему суіснавання і барацьбы “дзвюх душ” у нацыянальным характары, якая стане традыцыйнай для айчыннай літаратуры, даследаваў зямляк А. Пісьмянкова, адзін з пачынальнікаў беларускай псіхалагічнай прозы М. Гарэцкі. У горадзе з адмежаванасцю, замкнёнасцю яго насельнікаў сучасны аўтар, як і іншыя пісьменнікі сялянскага паходжання, са шкадаваннем згадвае вясковую даверлівасць і адкрытасць (“Да вытокаў”, “Успамін пра давер”, “Продкі”, “Санні след”, “Зноў пра санні след”). Лірычны герой адчувае няпэўнасць свайго становішча: “Я не той, не свой, вясковы / І зусім не гарадскі” (“Вечар вынырнуў нясмела...”). Пачуццё душэўнай неўладкаванасці яшчэ больш узмацняецца ад усведамлення таго, што ад’езд з вёскі можа абярнуцца стратай генетычнай сувязі паміж продкамі і наступнымі пакаленнямі (“Страшна, што сын-гараджанін / Босы баіцца ступіць на траву”). Нягледзячы на іншае месца жыхарства, духоўная прывязанасць да малой радзімы для А. Пісьмянкова выступае своеасаблівым абярэгам ад турбот і непрыемнасцяў, крыніцай энергіі – жыццёвай і творчай: “Пакуль дыхаю родным дымам, / Мне пад небам маім нязмрочна, / Як за пазухай у радзімы, / Як народжанаму ў сарочцы” (“Дзень на радзіме”). У думках ён прымервае іншы, не літаратурны лёс: “Мог бы й я застацца дома, / Несці вернасць баразне, / Бо выбітных і вядомых / Тут хапае без мяне. / Не пра гэтае размова, / Не пра гэта, кося, сказ: / Проста ў Сашкі Пісьмянкова / Мог бы іншы быць Пегас” (“Развітанне з бацькавым канём”).

Спецыфіка мастакоўскага почырку А. Пісьмянкова заключаецца ва ўменні лаканічна і разам з тым гранічна дакладна перадаць пачуццё, эмоцыю.

Кожнае слова ў паэтычнай страфе А. Пісьмянкова канцэнтруе ў сабе глыбокі сэнс, невыпадкова крытыкі параўноўваюць яго творы з эскізамі, накідамі – за немудрагелістымі мікравобразамі бачыцца шырокая зместавая перспектыва і эмацыйная аб’ёмнасць. Паказальны ў гэтых адносінах верш “Краявід” (зб. “Думаць вершы”): “Малюнак някідкі / Уздрыгнуць прымусіў: / Над рэчкай – ракітнік. / На поплаве – бусел. / І – хата ў бярозах / На самым узгор’і... / І слёзы, і слёзы / Казычуць у горле”. А. Пісьмянкоў выкарыстоўвае эліптычныя канструкцыі, пазбягаючы дзеясловаў, што надае вершу статычнасць сапраўднага малюнка. Дзеясловы ўжываюцца толькі для “кантурнага” пазначэння тых складаных уражанняў, якія ўзніклі ад сузірання родных ваколіц. Поўнасьцю выявіць адчуванні ў словах паэт нават не спрабуе – намнога больш і лепш за іх гаворыць недасказанасць. Уражваюць сваёй “ціхай”, някідкай прыгажосцю пісьмянкоўскія метафары, у якіх – рамантычнае захапленне светам, пшчотная замілаванасць прыгажосцю прыроды, кранальная даверлівасць.

Рамантыкам паўстае паэт у вершах на гістарычную тэму. Па назіранні А. Марціновіча, “А. Пісьмянкоў – адзін з нямногіх, хто з першых жа сваіх творчых крокаў <...> адразу намацаў тую сцяжыну, што вядзе ў мінуўшчыну роднага краю, кранаецца самых вытокаў, а ўжо з гэтых агледзін даўніны паспяхова перайшоў і да больш глыбокага асэнсавання паняцця Радзімы, Бацькаўшчыны, Беларусі”. У ліра-эпічным творы “Балада роду” аўтар распавядае пра свайго даўняга продка, стварае вобраз мужа і годнага чалавека: “З пяром і граматай у згодзе / Ён жыў. І незнарок, / Казалі, князь пры ўсім народзе / Яму імя даў – Пісьмянок”. У іншай, эскізна-лаканічнай, манеры створаны верш “Званар” (першапачатковая назва – “Ля карціны П. Сергіевіча “Званар”). Канкрэтны вобраз званара выклікае ў аўтара абстрактна-паняцыйныя асацыяцыі, нараджае думку пра ўзаемазалежнасць існавання народа і яго мовы: “...Былым павеялі вякі / І прыгадалася нанова: / Каб у народа вырваць мову, / Ё званоў ірвалі языкі”.

А. Пісьмянкоў стварае галерэю вобразаў гістарычных асоб, прычым яго цікавяць не толькі знакамітыя персанажы (“Дума Вітаўта”, “Насовіч, 1870”, “Кастусь і Марыся”), але і простыя, звычайныя людзі. У такіх творах мастацкая дэталі выступае імпульсам для развіцця паэтычнай думкі, будзіць уяўленне. Так, у вобліку летапісца аўтар вылучае ягоныя вочы, у якіх увабраны “боль стагоддзяў” (“Вочы летапісца”); за скупым, лапідарным запісам у летапісе “мужествовав крепко” яму бачыцца бястрашны воін у крывавай баталіі (“Якаў Палачанін”). Мастацкая рэканструкцыя характару беларуса, які жыў шмат стагоддзяў таму, у лірыцы А. Пісьмянкова мае сваю спецыфіку. Аўтар нібы ўступае ў завочную палеміку з літаратурнымі папярэднікамі, прадстаўнікамі рэалістычнага кірунку, не прымаючы растыражаваны вобраз прыгнечанага, забітага мужыка-беларуса. А. Пісьмянкову, відавочна, больш блізкі рамантычны, караткевічаўскі погляд

на нацыянальны характар: у яго беларус – велічная, высакародная, гераічная, бясстрашная, адукаваная, вартая павагі і захаплення асоба. Падобная рэпрэзентацыя не супярэчыць гістарычнай праўдзе, садзейнічае абуджэнню нацыянальнага гонару, а таму не можа не імпанаваць.

Калі падзеі і асобы далёкага мінулага паўстаюць у ідэальным асвятленні, то перышетыі ХХ стагоддзя ўзнаўляюцца ў драматычным ключы. Складаныя, неадназначныя моманты савецкай гісторыі аўтар праецыруе на жыццё канкрэтнага чалавека. Так, трагедыя маці, што не дачакаліся сыноў з фронту, паказваецца на лёсе паэтавай бабулі Алёны (“Чыстая балада”); праблема рэпрэсій гучыць у апаведзе простага селяніна, у якога кватараваў “вораг народа” (“Кватарант”). А. Пісьмянкоў шукае прычыны сучаснай бездухоўнасці і знаходзіць іх у руйнаванні храмаў (“Царква”), у апантанасці і бяздумнасці служак камуністычнага рэжыму (“Камісар”).

У ліку “гістарычных” вылучаецца верш “Мае рэліквіі” (зб. “Чытаю зоры”): “Не багата па ліку / Ад продкаў рэліквій: / Сявенька для жыта, / Меч старажытны. / Шолам з Нямігі, / Скарынава кніга. / Ад каня Кастусёва / На шчасце падкова”. Абвяшчаючы такім чынам уласныя каштоўнасці прыярытэты, паэт выяўляе сваю грамадзянскую пазіцыю.

Варта адзначыць, што ў творчасці А. Пісьмянкова грамадзянская лірыка ў чыстым выглядзе, калі пад ёю разумець вершы, у якіх адкрыта абвяшчаюцца адносіны аўтара да сацыяльнага жыцця, не прадстаўлена. Яго мастацкія тэксты пазбаўлены прамой ацэначнасці, трыбуннасці, эмацыйнага напалу, характэрных для гэтай жанравай формы. Паэт інтравертнага тыпу, А. Пісьмянкоў сваё стаўленне да негатывных тэндэнцый у развіцці беларускага грамадства, найперш да інертнасці народа, непраяўленасці нацыянальнага пачуцця, выказвае апасродкавана, прызнаючы і ўласнае дачыненне да такога сумнага стану рэчаў: “...Не наракаю на народ, / Які не стаў народам. <...> / Скажы, скажы, каго тут крыць, / Бо ёсць даўно нагода? / Ды што дарэмна гаварыць, / Я сам, браток, з народа” (“Год не прыходзіцца на год...”). Актуальныя сучасныя праблемы – засілле новых гаспадароў, сённяшнія ўседазволенасць і маральная разбэшчанасць – аўтар часцей закранае ў гумарыстычных вершах (“Варона і сыр”, “Сучасная лексіка”, “Метамарфозы”, “Воўк-бізнесмен”). Уздымаючы вострыя сацыяльныя пытанні, паэт усё роўна застаецца ўраўнаважаным, добрачылівым, шляхетна-ветлівым.

Для лірыка А. Пісьмянкова складаны сацыяльны свет не з’яўляецца аб’ектам паэтызацыі. Створаная аўтарам мастацкая рэальнасць падкрэслена суб’ектыўная, заснаваная на самасузіранні, але яна далёкая ад таго, каб лічыцца ідэальнай і простаай. З самага пачатку лірычнага героя суправаджаюць трывога, сум, адчуванне адзіноты, якія ўзнікаюць нават у “пазітывных” юнацкіх вершах. Магчыма, гэты стан – адплата лёсу за падараваны талент: “Ад неба блізкі ці далёкі, / Хоць у царкве, хоць на піру – /

Паэт заўсёды адзінокі, / Я гаварыў і гавару. / І дакараць яго не трэба – / Яго і так туга шкрабе: / Ён гаманіў нядаўна з небам, / А зараз слухае цябе” (“Ад неба блізкі ці далёкі...”). Матыў адзіноты атрымлівае развіццё ў многіх лірычных творах гэтага аўтара (“На самым дне маёй самоты...”, “Туга”, “Жаданне” і інш.).

А. Пісьмянкоў не адносіўся да прыхільнікаў прынцыпу “ні дня без радка”, быў “глыбока перакананы, што верш абавязкова павінен быць забяспечаны эмацыянальна”. Ён заўсёды пісаў пра знаёмае і вядомае, а таму зразумелае і блізкае, пра што нельга гаварыць без эмоцыі, без душы: “Ну колькі можна пра душу, / Ну колькі можна? / Ніяк душу / Не затушу, / Не пагашу / Агонь трывожны. / Пра дзень асенні напішу, / Пра сад ранетны, / Пра Млечны Шлях / І пра шашу, / Пра смерч ракетны. / Пра нашу маму раскажу, / Пра сон яе нядрэмны... / І калі знойдуць / Там душу – / Тады пішу / Я недарэмна” (“Ну колькі можна пра душу...”). Упэўненасць А. Пісьмянкова ў тым, што менавіта родным мясцінам ён абавязаны літаратурнымі здольнасцямі (“І ў гэтай чуйнай цішыні, / Якую лёс яшчэ даў звездаць, / Вялікі грэх не быць паэтам”), абумоўліваюць актуалізацыю вобраза малой радзімы і ў вершах на тэму паэта і паэзіі (“Я прыеду, я вярнуся...”, “Замест аўтабіяграфіі”, “Калядныя строфы”). Аўтар застаецца верным сабе – пясняр Прыбяседдзя, ён высвечвае любімы паэтычны вобраз новымі гранямі, знаходзіць нечаканыя павароты ў яго паэтычным увасабленні. Напэўна, менавіта такая зместавая “кансерватыўнасць” разам са знешняй прастатой вершаванай формы далі падставы крытыку С. Кавалёву назваць А. Пісьмянкова паэтам “традыцыйна-пачуццёвым”. Як адказ на гэтую характарыстыку ўзнік верш “Крытык кажа...”: “Крытык кажа: / “Традыцыйна”, / Крытык кажа: “Пачуццёва”. / І прысуд мне афіцыйны / Ён выносіць канчаткова. / Ах ты, крытык-аналітык, / Ты сціло дарэмна мучыў. / Ці падумаў хоць калі ты, / Што не той я школы вучань, / Што ў настаўнікаў суровых / Я даўным-даўно навучан: / Традыцыйна, каб – жыццёва, / Пачуццёва, бо – балюча...”. Пісьменнік у прынцыпе прымае дадзеную ацэнку (сапраўды, ён ніколі не меў намеру здзівіць “нетрадыцыйнай” формай ці метафарай), але ўдакладняе яе, паказвае, наколькі гэтыя “традыцыйнасць” і “пачуццёвасць” “забяспечаны эмацыянальна”, а таму натуральныя і цалкам апраўданыя.

Арганічнай для творчага тэмпераменту А. Пісьмянкова з’яўляецца праца ў жанры інтымнай лірыкі – тэма кахання пастаянна знаходзіцца ў полі яго ўвагі. Аднак лірычны герой твораў гэтай праблемна-тэматычнай групы рэдка калі выступае ўзнёслым і бесклапотным, як, напрыклад, у вершах 1981 года “Жытла ў нас не было...”, “Я veni, vidi, vici...” Найчасцей ён задумены, засмучаны – нават назвы твораў указваюць на іх агульны настрой: “Я прачытаў твае сляды...”, “...А думкі роем...”, “Развітанне”, “Ты ўсміхаешся горка...”, інш. Пачуццё кахання ў А. Пісьмянкова мала ў чым падобнае на

шчасце, часцей за ўсё гэта боль і пакута ў рознай ступені праяўлення. Не закранаючы пытання аўтабіяграфічнай асновы твораў, варта падкрэсліць іх эмацыйную дакладнасць, настраёвую адпаведнасць жанравым параметрам інтымнай лірыкі, лепшыя ўзоры якой ніколі не ствараліся ў мажорных інтанацыях. Элегічнасць, мінорнасць вершаў А. Пісьмянкова на тэму кахання пераконвае ў непадробнасці высокага пачуцця, дакладна ўзнавіць якое ў слове – адзнака сапраўднага таленту. Анталогія сучаснай беларускай паэзіі кахання (калі б такая стваралася) не ўяўляецца без выдатнага верша “Мой сад у снезе па калена...” (зб. “Чытаю зоры”), напісанага ў пазнавальным пісьмянкоўскім стылі: “Мой сад у снезе па калена / Азяб у золь і снегапад... / Табе не холадна, Алена? / Табе не холадна, Алена? / Табе не хочацца назад? / Мой сад зусім не салаўіны – / У ім ахрыплыя вятры. / У ім рабіна ды каліна, / У ім рабіна ды каліна – / Вось і ўсе яго дары”. Лексічныя паўторы адначасова з’яўляюцца галоўнымі кампанентамі архітэктонікі твора (надаюць рытмічную мернасць, ствараюць напеўную інтанацыю) і каталізатарам эмацыйнага ўздзеяння. Дыялогавая форма, звернутасць непасрэдна да лірычнай гераіні павялічвае давер да сказанага, стварае эффект судачынення да гісторыі чужога кахання.

Творчасць А. Пісьмянкова адметная сваёй роздумнасцю, філасафізмам, прычым філасафізмам не штучным, інтэлектуалізаваным, а жыццёвым, натуральным, што праяўляецца ў творах рознай праблематыкі (пейзажныя апісанні, вершы на тэму кахання, мастака і мастацтва). Асаблівасцю ўласна філасофскай лірыкі гэтага аўтара з’яўляецца пашырэнне ў ёй фаталістычных матываў. Яны ўзніклі яшчэ ў ранніх творах (“З народнага”), але выразна загучалі ў вершах пасталелага паэта, пачынаючы са зборніка “Планіда”: “У кожнага зорка свая, / Кожнаму кубак наліты. / У кожнага доля свая, / Ці, як кажуць, планіда. / Усе мы ў гасцях на піру, / І званыя ўсе мы нібыта. / Я свой кубак спакойна бяру: / Буду піць – як наліта”. У лірыцы апошніх гадоў тая ж думка падмацоўваецца паэтычнымі тэзамі “Я жыццё як ёсць прымаю”, “Адмеран шлях вышэйшай меркай”.

А. Пісьмянкоў быў упэўнены ў тым, што “вершы могуць здарацца”, але нібы насуперак у многіх творах гаварыў пра хуткую смерць. Па меркаванні Л. Галубовіча, гэта была своеасаблівая, небяспечная гульня: “Часта папярэджваючы прадраканне смерці ў творах сваіх сяброў і калег, у тым ліку і ў мяне, ён сам, як бы міжвольна, а падчас, я думаю, і свядома гуляўся са смерцю, выклікаючы яе, як сапраўдны значны мастак, прагнучы ўведаць ці падлеглы і ён яе выраку, як найчасцей былі падлеглыя ўсе найбольш значныя трагічныя Паэты, Мастакі і Творцы”. Паэт неаднаразова і настойліва рабіў дзёрзкі выклік лёсу, спрабаваў прыўзняць заслону з патаемнага, зазірнуць у небыццё. Так, ці спрачаючыся са сваёй планідай, ці спрабуючы пераканаць яе ва ўласнай віталістычнай сіле, А. Пісьмянкоў назваў кнігу выбранага “Я не

памру, пакуль люблю”. Па горкай іроніі зборнік стаў апошнім і адзіным падсумаваннем творчых набыткаў, зробленым самім аўтарам.

Над праблемай літаратурнага працоцтва А. Пісьмянкоў шмат разважаў, спрабаваў падвесці “тэарэтычны” падмурак пад уласныя неўсвядомленыя прадчуванні і паэтычныя “азарэнні”. Адказ на пытанне “ці збываюцца вершы?” для яго быў адназначным. У артыкуле пад такім загалоўкам, быццам перасцерагаючы сябе і астатніх, пісьменнік прыводзіў прыклады матэрыялізацыі прадказанняў смерці ў мастацкім тэксце. Дзейным сродкам унікнуць падобнай небяспекі А. Пісьмянкову бачылася парада Б. Пастарнака, дадзеная маладому Я. Еўтушэнку: “Ніколі не прадказвайце сваю трагічную смерць у вершах, бо сіла слова такая, што яна абавязкова прывядзе вас да прадказанай смерці. Успомніце хоць бы, якія неасцярожныя былі са сваімі самапрадказаннямі Ясенін і Маякоўскі. І ўрэшце скончылі пятлёй і куляй. Я дажыў да сваіх гадоў толькі таму, што пазбягаў самапрадказанняў...”.

Аднак “небяспечныя” выказванні прарываліся нават у “нейтральныя” творы А. Пісьмянкова. Так, у пейзажнай, інтымнай лірыцы паўстаюць вобразы недапісанага партрэта, незавершанага сказа, узнікае матыў незавершанасці пачатага: “Цябе, спакусную, з ранетам / Я ўжо, відаць, не дапішу”; “Я ведаю, / вам даспадобы / салодкая лексіка лета / з простаю мовай зязюлі, / з вясёлым выклічнікам грому, / з трывожным шматкроп’ем дажджу / ў маім незавершаным сказе / пад пахкім завершаным стогам. / Я ведаю...”.

У мастацкай прасторы лірыкі А. Пісьмянкова 1990-х гадоў актуалізуюцца элементы фальклорна-песеннай паэтыкі, у прыватнасці, вобраз зязюлі, што адлічвае гады. Лірычны герой прагне слухаць яе голас (“Мне б наслухацца зязюлі, / Мне б забыць пра крумкача”), аднак гэтаму перашкаджаюць птушкі, што прадстаўляюць іншасвет. Злавесны крумкач / груган на пагосце настойліва нагадвае пра хуткі пераход у іншы стан (“А я ўсё яшчэ пачую...”, “І страшна, і позна...”): “І страшна, і позна / Вяртацца мне ў вёсны: / Там спеюць спакусна / Салодкія вусны. / А чорны груган на пагосце / Думае: госці”. Неадступна паэта праследуе думка пра сваю часовасць на зямлі, хуткапыннасць і беззваротнасць жыцця – у лірыцы, такім чынам, узнікае вобраз госця на гэтым свеце.

У апошніх творах асабліва часта выкарыстоўваецца апазіцыя “там / тут”, якая рэалізуецца ў некалькіх плоскасцях – свет памерлых і свет жывых, мінулае і сучаснасць, вёска і горад – і пераплятаецца з матывам адзіноты (“На самым дне маёй самоты...”, “Ад неба блізкі і далёкі...”, “Там”, “Туга”). Лірычны герой знаходзіцца ў стане раздвоенасці, няпэўнасці, памежнасці: “Відаць, і я старэю, брат, / Усё часцей гляджу назад. / Ты мне даруй за збіты штамп: / Усё часцей бываю Там (вылучана паэтам. – Н.З.). / Так ходзяць вернікі у храм, / Так ходзяць грэшнікі на споведзь, / Душы трывожную аповесць / Так давяраюць святарам. / Я ўсё часцей бываю Там”.

Думаецца, эмацыйнай кульмінацыяй у развіцці матыву адзіноты выступае драматычна-спавядальны верш “Туга”: “На кругі свая, / На свае кругі... / Вось дайшоў і я / Да сівой тугі. / Не заві, вярста, / У радзінны кут: / Сірата я там, / Сірата і... тут”. Непатрэбнасць “там”, на радзіме, азначае для паэта непрыкаянасць у жыцці ўвогуле, ён усведамляе марнасць свайго існавання “тут”, на гэтым свеце. З крахам уладкаванага, найперш у духоўных адносінах, жыцця “тут” яшчэ больш паглыбляецца фаталістычнае светабачанне паэта. Ён зноў і зноў нібы практыкуецца ў напісанні эпітафій самому сабе. Верш “Пра вечнае” (зб. “Думаць вершы...”) – яскравы ўзор такой практыкі: “Кажуць, быў я аблашчаны доляй, / Хоць мой дом не мінала бяда: / Я па мёртвых паплакаў даволі, / А жывых яшчэ болей шкада. / Бо мы ўсе на зямлі гэтай госці, / Не забавімся мы на зямлі, / І калі я пакрыўдзіў кагосьці, / То і мне гэта рана баліць. / Нам усім не хапае спагады, / І любові жывым не стае... / Нам адпушчана так небагата, / Што й грахі не замоліш свае”. Як уяўляецца, гэты твор разам са шматлікімі іншымі падобнай праблемна-тэматычнай скіраванасці стаў развітаннем паэта са светам жывых, вербалізаваным прадчуваннем свайго зыходу, якое неўзабаве спраўдзілася.

Асобнай размовы патрабуе праца А. Пісьмянкова як празаіка, аўтара эсэ. Да публікацыі асобнай кнігай “Думаць вершы...” творы гэтага жанру падрыхтаваў сам А. Пісьмянкоў, але выдаць не паспеў. Падзагаловак “З літаратурна-сентыментальнага падарожжа” ўказвае на агульную лірычна-пранікнёную настраёнасць тэкстаў, ужо вядомых чытачу па публікацыях у перыёдыцы. Падкупляе чуллівасць, з якой аўтар апісвае сваё “падарожжа” па дзвюх Бесядзях: рацэ ягонага маленства і Бесядзі літаратурнай, апетай пісьменнікамі-землякамі А. Куляшовым, І. Чыгрынавым, М. Сяднёвым, У. Бутрамеевым, А. Русецкім, В. Хомчанкам, П. Прыходзькам і інш. Распачынаецца літаратурная вандроўка з эсэ “Залаты запас Пысіна”. Каштоўнасць гэтага і іншых твораў заключаецца не столькі ў арыгінальнасці назіранняў А. Пісьмянкова-філолага, крытыка і літаратуразнаўцы, колькі ў асабістасці, біяграфічнасці, эксклюзіўнасці ўсяго сказанага. Эмацыяны рэзананс і – як вынік – пісьмовы водгук у аўтара выклікаюць творы толькі блізкіх па духу пісьменнікаў, незалежна ад іх месца нараджэння, часу і эпохі, унёску ў літаратуру. Таму і “героі” яго эсэ вельмі розныя – нацыянальны класік А. Куляшоў і паэт-аматар А. Клачкоў (“Яго Бесядзь заўсёды чыстая”, “Пасмяёмся і – падумаем...”), лірык А. Ставер, празаік А. Кудравец і перакладчык У. Скарынкін (“Ён любіў Беларусь нашу мілую”, “Чалавек жыве, пакуль ёсць у ім душа”, “«Суровы Дант» па-беларуску”), слыны сучаснік і напаяўзбыты “летапісец” мінулага (“Шэсць рэчак Васіля Зуёнкі”, “Збыты Брайцаў”).

Пра што б ні гаварыў аўтар, сэрцам і думкамі ён пастаянна вяртаецца ў Прыбяседдзе. Пісьменнік узгадвае дарагія яму моманты, напрыклад, з цёплай радасцю і трапяткой удзячнасцю ўспамінае свайго дзядулю: першую кнігу

ўнука “Белы Камень” стары беражліва і ўрачыста захоўваў як святыню (“Вершы пад абразамі”). Ён захапляецца красоўнымі найменнямі навакольных вёсак, пералескаў, лугоў, кожная з якіх вартая быць загалюкам найлепшага твора, і шкадуе, што новую назву некалі расчышчанага і ўробленага яго бацькамі месца – Пісьмянкоў Луг – самыя родныя людзі ўжо ніколі не пачуюць (“Пісьмянкоў Луг”). Асаблівая пяшчота і любасць творцы да малой радзімы, адданаць ёй зразумелыя: “Можа, я і пішу нешта сваё толькі таму, – прызнаецца паэт, – што ў мяне былі і ёсць Белы Камень і Мізырычы на Зубары, Бялынкавічы на Бясядзі, Канічы на Сураве...”.

Шмат якія з празаічных твораў нагадваюць дзённікавыя запісы. Тут занатавана ўсё перажытае, перадуманае – “патаемныя думкі, асэнсаванне падзей, назіранне за сённяшнім літаратурным працэсам і роздум пра прыроду слова”. Звяртаюць на сябе ўвагу разважанні А. Пісьмянкова пра сутнасць мастацкай творчасці. Гэта не абстрактныя, адцягненыя сентэнцыі, а “тэарэтычнае” абгрунтаванне ўласнай працы ў паэзіі (“Ці збываюцца вершы?”, “Хада ў кожнага свая”, “Я не жабрак”).

У адным з вершаў кнігі “Чытаю зоры” А. Пісьмянкоў агучыў сваю прыхільнасць менавіта да лірычнай творчасці: “Вечарам / зорка ў акне, / ноччу / каханая ў сне, / раніцай / птах на бярозе / пакрыўдзяцца на мяне, / калі перайду я / на прозу”. Вернасць аднойчы абранаму амплуа пацвердзілася часам. Сёння мастацкая спадчына А. Пісьмянкова годна прадстаўляе нацыянальную паэзію канца ХХ стагоддзя. Аднак ранні зыход паэта не дазволіў напоўніцу раскрыцца яго багатаму творчаму патэнцыялу. Недасказ, раптоўны, нечаканы перапынак у літаратурным маўленні, – адзін з любімых паэтычных прыёмаў А. Пісьмянкова – атрымаў драматычную рэалізацыю ў яго ўласным лёсе.